

Заместа таго, каб радавацца, што народ у асобе яго лепшых сыноў, пераважна моладзі, раскрывае свае вочы на мінулае, на сённяшняе, на будучае, наша родная ўлада кідае ў гэтыя вочы брудамі гразёў, хоча затаптаць светлыя парасткі нацыянальнай свядомасці, па-ранейшаму, па-сталінску лічачы іх чартападохам нацыяналізму. Яна гатова кінуць супроць пярэдняга ўздыму нацыянальнага абуджэння чорныя сілы адсталасці і цемры і чакае толькі моманту, каб патапіць іх у крыві.

Наша міліцыя, якая павінна змагацца з хуліганствам, зладзействам, бандытызмам, варварствам і свінствам, якога доўга на кожнай вуліцы, у кожным доме, у кожным пад'ездзе, па-ранейшаму выконвае ролю палітычнай паліцыі. А гэтую ролю ўжо ёй даўно час канчаць, бо так ці іначэй гэтая роля міліцыі выдае з галавой намеры нашай роднай мясцовай улады: што перабудовы ў кірунку вяртання народу яго нацыянальных свабод не чакаюцца, што словы аб пашырэнні сферы ўплыву беларускай мовы застаюцца толькі словамі.

Усё ў нас застаецца на сталінскіх пазіцыях, гэта відавочна тым, як абараняе наша ўлада бермяўска-сталінскіх катаў, што ўчынялі расправу над нашым народам. Кожнаму дзіцяці ясна, што ў Курapatax былі масавыя расстрэлы савецкіх грамадзян сталінскімі адрывікамі, што яны, спакойна перажыўшы вайну, атрымаўшы на пагоны новыя зоркі, на ўсякі выпадак рашылі заместі сляды свайго дзікага злачынства і вывозілі з Курapatax астанкі сваіх ахвяр, -- насуперак гэтаму наша родная ўлада хоча даказаць, што гэта выклікае сумненне, і дрэвы на месцы магіл у такім узросце, што іх магілі пасадзіць ў гады акупацыі.

Можна закапаць тысячы і мільёны людзей у зямлю, але ніколі нельга закапаць праўды, яна заўсёды выйдзе наверх. І яна ўжо вый-

шла. Але людзі сталінської штампюкі, якія ягчэ маюць сілу і ўладу, не хочунь прымаць на "сваё светлае імя" цяжкі груз горкай і белачай праўды. Яны ягчэ хочунь на трохі адцягнуць той момант, калі ім скажунь адкрыта і смела ў вочы: "вы -- каты, ваши рукі ў нявіннай крыві. Народ навiнен ведаць ваши прозвішчы!"

І гэтыя сілы ягчэ вунь як моцна ціснунь на ўсе рычагі, каб скіраваць народны гнеў у беспрасветную прастору, у нейкі нявядомы кірунак... калі афіцыйная камісія ўсё высветліць і скажа ічырую праўду.

Праўду ўсе ўжо бачаць: што дзяржаўная афіцыйная камісія была створана толькі для таго, каб абвергнуць Зянова Пазняка і Шмыгалёва, аднак ёй гэтага зрабіць не ўдалося, бо ўмяшалася наша грамадскаяць. Каб мы былі такія, як цянь год назад, камісія сваё "даказала б" -- і насуперак усякай здаровай логіцы.

Праўда горкая, але яе трэба будзе прызнаць.

Тое ж самае адбываецца сёння з ацэнкай падзей 30 кастрычніка каля Маскоўскіх могілак. Насуперак здароваму сэнсу, насуперак фактам нашы гарадскія ўлады хочунь даказаць, што яны ўсё рабілі правільна, што міліцыя ўсё рабіла правільна, а вось шматтысячная маса людзей, якая сабралася на "дэяды", парушала ўсё ад пачатку да канца, яна вінавата, за гэта яна і была пакарана -- яе разганялі. А як? Ні дубінак, ні газаў, ні вадамётаў -- нічога не было ўжыта, ніякай сілы не ўжывалася з боку міліцыі. Такія мы сёння чытаем гладкія справаздачы аб падзеях 30 кастрычніка, які народ адразу назваў крывавай надзеяй, таму што хоць ахвар не было, але кроў праліта, прытым кроў нявіннай.

Я сам дзве гадзіны прастаяў ля Маскоўскіх могілак, бачыў ічыльняы шпалеры міліцыі і курсантаў, бачыў міліцэйскіх самаўпэўненых начальнікаў. Бачыў натоўп людзей, пераважна моладзі, бачыў.

як асобныя групы моладзі разразалі, як нажом, і тут жа з мялян-кавай хуткасцю выходзілі за рукі нейкага там "ворага", спешна, як зладзеі са здабычай, адраўлялі яго за шпалеры міліцыі. Бачыў, як пёрскалі газам у асобныя групы моладзі, і яна разляталася ва ўсе бакі, сам чуў пах знакамітага цяпер газу "чаромха-10", бачыў людзей, якія прыкладалі хустачкі да вачэй і да носа пасля таго, як ім трапіў у твар гэты самы газ. А наша прэса вуснамі нашых работнікаў міліцыі і гарадскіх кіраўнікоў сцвярджае, што гэта ўсё выдумкі. Гэта не выдумкі, гэта факт, газам аглушалі, перш чым узяць у машыну, мастакоў Купаву, Марачкіна, іных таварышоў. Дарэчы, па якому праву іх хапалі, як злачынцаў? Хіба гэта не грубае парушэнне чалавечага права?

А мо выдумкі тое, як гвалі людзей з асфальту на поле, на лес, не давалі ісці да станцыі метро, да тралейбусных і аўтобусных прыпынкаў на Маскоўскай шашы? Гэта было дзікае відовішча -- глядзець як сотні здаравенных міліцыянераў, увайшоўшы ў асарт, ганяліся за асобнымі людзьмі, як тыя уцякалі ў поле, далей ад гневу застаялых ад бяздзейнасці дужых малоўцаў?

Гэта толькі тое, што я сам бачыў. А шмат людзей, сотні і тысячы людзей бачылі яшчэ горшае -- і яны казалі пра гэта або яшчэ снакуць. Фактычна, далі выказання толькі аднаму боку, пераможцу, пакрыўджаным, за рэдкім выключэннем, не далі сказаць праўды. Але праўды, як шыла ў мяшкі, не схаваш.

Аднак жа ўсё робіцца для таго, каб яе схаваш, каб белое зрабіць чорным, а чорнае -- белым. Літаральна ўчора меўся быць суд над Вянонам Пазняком, які па нейкіх прычынах перанеслі. Значыць, суд яшчэ будзе? За што будучы судзіць Вянона Пазняка? Што ён зрабіў такога, дзе ён парушыў наш савецкі закон? Калі яго і будучы судзіць, то толькі за праўду, якую ён гаварыў і гаворыць

нашым родным бюракратам. Калі судзіць Пазняка, то трэба судзіць усю часную Беларусь, якая хоча перабудовы, якая не можа мірыцца з несправядлівасцю, якая сёння яшчэ робіцца на нашых вачах. Зянон Пазняк, як і ўсе мы, сумленныя патрыёты Беларусі, хоча, каб наша рэспубліка атрымала тое, што яна мела пасля рэвалюцыі -- сваю мову, школу на роднай мове, справаводства на роднай мове, адным словам, усё тое, што павінна мець сёння кожная рэспубліка. Чаму ж гэта стала лічыцца крамолай, у час перабудовы, калі мы ўсе ідзём -- не вяртаемся, а менавіта ідзём -- да ажыццяўлення ўсіх ленінскіх нормаў ва ўсіх сферах нашага жыцця? Можа ўжо ленінізм састарэў, мо нам хоціць і таго сталінскага сурагату, якім нас кармілі апошнія пяцьдзесят гадоў? І мы ўжо забыліся пра тое, за што змагаліся нашы бацькі і дзяды на фронтах грамадзянскай вайны? Кароткая памяць у нашых таварышоў, што сёння хочучь стрыножыць нашу перабудову, звярнуць яе з правільнай дарогі, з рэвалюцыйнай дарогі.

Сёння толькі цёмны беларус можа сказаць, што даволі з яго і рускай мовы, -- гэта вынік нашай нацыянальнай няразвітасці, недасведчанасці, вынік нашай застоўнасці.

Але хіба мы сёння можам арыентавацца на цемру, на адсталасць?

Цёмная вясковая кабета гаворыць, што ня трэба яе сыну беларуская мова, даволі з яго і рускай -- і нашы высокія кіраўнікі гатовы пляскаць у ладкі, вітаючы яе выбар.

У той жа час ігнаруецца думка народнай інтэлігенцыі, якая бачыць і разумее ўсю шкоднасць такіх недасведчаных цёмных сцвярджэнняў. І якая даказвае нашаму кіраўніцтву, што патуранне такім адсталым меркаванням -- гэта прамая дарога да таго, што ўжо было -- спачатку да ігнарацыі, а пасля і да знішчэння нацыянальнай інтэлігенцыі, якая хоча бачыць свой народ не цёмным і недасведча-

ним, а адукаваным і разумным, які ведаў бы сваё мінулае, сённяшняе і таму не абмякавы да заўтрашняга дня.

Здаецца, наз малады вучоны Вячаслаў Жыбуль назваў нашых адрачэнцаў лянчарамі.

Цалова з нас стала лянчарамі і ўжо гатова ваяваць з тымі, хто хоча, каб наш народ не страціў галоўнае сваё вартасці — роднай мовы. Лянчары не хочуць ведаць і знаць, што яны сны гэтай зямлі, што ў іх цячэ наша кроў, што яны некалі ведалі родную мову. Гэта страшная драма нашага народа — яго сны выракаюцца яго, адварочваюцца ад яго. Сактычна, яны здрадзілі яму, як сказаў Максім Багдановіч у знакамітым вершы "Пагоня" — "забылі цябе, адракліся, прадалі і аддалі ў палон".

Лянчары, вас асудзіць гісторыя, калі не цяпер, то пасля вашай смерці. Калі не даражыце сваім іменем, сваёй нацыянальнай годнасцю і чалавечай годнасцю, зробіце ўсё пры жыцці, каб змыць з сябе пляму здрады, каб яна не перайшла на ваших дзяцей і ўнукаў. Прызнайце сваю памылку цяпер, а не тады, калі ўжо будзе позна для вас.

Прыслухайцеся да голасу лепшых сваіх сыноў — Снарныны, Каліноўскага, Багунэвіча, Купалы, Коласа, Гарвінага, Малежа, Караткевіча, Пенчанкі, Быкава, Гілевіча, Бураўкіна і калі ў вас засталася кропля патрыятызму, вы зразумеете, што вас анукалі нашы сталініска-бражнеўскія ідэолагі, што вас завялі ў зман, калі гаварылі вам, што ваша мова адымрэ, што яна нецятрэбная, што яна горшая за нейкую іншую, прэстыжную і перспектыўную, з вялікай будучыняй.

Будучыню народа мы робім самі. Калі мы забываем яго мову, мы пазбаўляем будучыні свой народ, мы гэтым самым пазбаўляем будучыні сваіх дзяцей і ўнукаў. Мы іх прадаём. Дык як назваць таго чалавека, які прадае сваіх дзяцей і ўнукаў, прадае сваё будучае?

Імя яму адно: здрачэнец, здраднік. Як гэта ні горна, як гэта ні крыўдна, але гэта так і ёсць. І не мы ворагі свайго беларускага народа, а вы, лычары. Гэта будзе запісана ў гісторыі, і вы не падправіце, не перапішаце.

У заключэнне дазвольце зачытаць урывак з верша, які даслаў мне мой зямляк з Клецка, прозвішча яго Суднік.

Гэй, устаньце, беларусы

на суд мацеры-зямлі,

Адказаўце, беларусы,

Вы за колькі прадалі --

Мову нашу, мову маці,

Мову пушчаў і бароў,

Мову койданаўскай раці

І грунвальдскіх вапроў?

Мову Коласа, Купалы

Вы за колькі прадалі?

Трыццаць срэбнікаў -- не мала

За радзіму ўзялі?

Вас спытаюць ваши дзеці,

Што пакінулі вы ім,

А ў адказ вы завінеце

Срэбрам Кдавым сваім.

Раскажыце слова ў слова,

Як зракліся той зямлі,

Як сваю культуру, мову,

Як свой гонар прадалі.

8.12.88.

Ул. Дамашэвіч